

KARL-OLOF FAXÉN:

I supermaktsbalansens skugga

Ett lokalt krig kan ställa oss inför militära konfrontationer, sådana att endast våra egna försvarsresurser kan rädda vår frihet.

Att vilja upprätthålla ett starkt försvar står således inte i motsättning till tron att konflikten mellan supermakterna till sist kommer att avgöras utan vapenmakt.

Vår försvarspolitik bör bygga på den erfarenheten, att i tid och rum begränsade konventionella krig har inträffat i skuggan av supermaktsbalansen, och att sådana krig i framtiden kan komma att beröra även oss.

Docent Karl-Olof Faxén har varit chefsekonom på Svenska Arbetsgivareföreningen.

Neutralitetspolitiken innebär att vi själva bär ansvaret för vår säkerhet. Vi litar inte till en storebror med paraply.

Neutraliteten leder till att den offentliga debatten inte kan föras i klartext. Personer med inblick i sekretessbelagda frågor måste vara restriktiva i offentliga sammanhang. Eftersom jag bara är en vanlig tidningsläsare, må det tillåtas mig att i det följande spekulera helt oansvarigt.

Balans i 40 år

Världen har nu i 40 år levt i skuggan av balansen mellan USA och Sovjet. Det är supermakternas dominans när det gäller kärnvapen som skapat detta, inte förhållandet mellan de konventionella styrkorna.

Bägge sidor vet att ett konventionellt krig mellan USA och Sovjet förr eller senare måste komma att trappas upp till kärnvapennivå, och att detta innebär bägges undergång. Den ömsesidiga blockeringen är total.

Har man ätit av kunskapens träd, kan kärnvapnen inte avskaffas. Diskussionerna om kärnvapenfria zoner och rustningsbegränsningar kan fylla massmedia, men kan aldrig leda till något meningsfullt resultat.

USA och Sovjet har tillsammans total övervikt över varje annan tredje part. President Reagan vill dela sitt "Star Wars"-system med Sovjet. Detta skulle ytterligare förstärka den gemensamma dominansen genom att både USA och Sovjet skulle bli skyddade mot kärnvapenangrepp från tredje part.

Att märka är att supermakterna inte har några territoriella eller etniska tvister

mellan sig. Det finns en ganska klar uppdelning av världen i intressesfärer. Vi får vara tacksamma för att supermakterna inte offentligt diskuterar vilken ställning det neutrala Sverige intar i detta system. Kanske är den väsentliga vinsten med förslaget om kärnvapenfria zoner att den typen av debatt undviks.

Småkrigens tidsålder

Den ömsesidiga fruktan för kärnvapenkonfrontation leder till att indirekta sammanstötningar måste tolereras. Det har varit många sådana mellan Svarta Havet och Tonkinviken och ända upp i Gula Havet. Europa har dock ansetts inta ett så centralt läge, att inte heller indirekta sammanstötningar har tolererats i vår världsdelen.

Alla dessa krig har varit konventionella, och inblandade små staters egna militära styrka har spelat en avgörande roll för utgången.

Andra världskriget kommer inte att upprepas. Vad vi än gör eller inte gör när det gäller försvaret, kommer Sverige inte att kunna komma ut oskadat därför att de stridande valt att gå runt vårt territorium. Hur perifert Norden än ligger, blir det förr eller senare nedfall från kärnvapeninsatserna.

Neutraliteten har således ingen mening, om en direkt supermaktskonfrontation skulle bli verklighet. Innan kriget är slut, blir det tillräckligt med cesium för att vi skall förlora all anledning tolka neutralitetsbegreppets innebörd.

Det kan inte rimligen vara ett sådant läge, svensk säkerhetspolitik och försvarsplanering i realiteten tar sikte på. Debattens karaktär betingas av att de lägen, då ett svenskt försvar kan komma

att spela en avgörande roll, förutsätter politiska förändringar, som ansvariga personer inte kan spekulera om offentligt.

Det saknas inte utrikespolitiska problem i vår omedelbara närhet. Tyskland är delat och Polen är ofritt. De baltiska folken kämpar för sitt språk och sin kultur. Dessa arv från det andra världskriget kan inte bli bestående.

För att förstå betydelsen av dessa frågor för vår försvarsplanering kan man dock inte begränsa horisonten till Europa.

Om Dongs politik fullföljs även efter hans död, kan Kina komma att återta sin plats som "Mittens Rike". Kommer det fram en karismatisk ledare för de 13 procenten färgade väljarna, kan USA komma att bli lika starkt engagerat i Afrika

Neutraliteten har ingen mening om en direkt supermaktskonfrontation skulle bli verklighet.

som nu i Israel. Sovjetunionen kan få problem med sina muslimska minoriteter. Mer än hälften av befolkningen är icke-ryssar, som med stigande bildning måste manifesteras ökat behov av språklig, religiös och kulturell identitet.

Anta att polacker och östtyskar gör uppror i en situation, när Sovjet är försvagat genom tryck från ett starkt Kina och från oroliga muslimer i landets södra delar. Supermakterna är fast beslutade att undvika direkt konfrontation. Om Sovjet vill ta Blekinge, i syfte att hindra amerikanerna att utnyttja detta landskap för att hjälpa de upproriska, kan vi inte

påräkna amerikansk hjälp för att köra inkräktarna därifrån.

Vi får lita helt till våra egna militära resurser. Det är inte omöjligt för oss att skapa tillräckliga styrkor för att lösa en sådan uppgift i ett läge, när Sovjet är försvagat av inre och yttre problem runt om.

Man kan fantisera fram många andra lägen av snarlik typ. De är ungefär lika osannolika som invasionen av Norge den 9 april 1940 tedde sig sju år tidigare.

Realistiska uppgifter

De närmaste 20 åren kan komma att leda till att Europas särställning i spänningsfältet mellan supermakterna förloras och att begränsade krig i Europa blir möjliga.

Det första kravet på ett svenskt försvar blir då (som nu) att kunna mobilisera en tekniskt kvalificerad neutralitetsvakt, som skyddar vatten och luft. Även

Mer än hälften av Sovjetunionens befolkning är icke-ryssar.

om vi i dagsläget har ett stycke kvar till detta mål, är målet realistiskt och uppnåeligt.

Det andra kravet är att kunna genomföra begränsade arméoperationer i lägen, som inte utvecklas till direkt konfrontation mellan supermakterna. Varken i Norrbotten eller i Blekinge skall det gå att upprätta stödområden för operationer över Atlanten eller södra Östersjön. Också detta är ett realistiskt och uppnåeligt mål inom ramen för vad ett litet land kan åstadkomma.

Erfarenheten visar att i skuggan av kärnvapenbalansen har begränsade för-

skjutningar varit möjliga – låt vara utanför Europa – och att små staters egna militära resurser därvid spelat avgörande roll.

Ingen idébalans

Katarina den Stora lade fast att expansionsinriktningen är söderut. Indiska oceanen är mer intressant än Östersjön.

Stalin predikade att periferin i Asien och Afrika måste erövrats innan "kapitalismens kärnländer" kan angripas. Afghanistan kan bli en förövning till Syd-Azerbaidjan, inom nuvarande Iran. Men den kommunistiska revolutionen i Kina kom som en överraskning, som det sovjetiska utrikespolitiska tänkandet ännu inte hämtat sig från. Och att erövra den amerikanska kontinenten ligger för över-skådlig tid utanför Sovjets militära möjligheter, trots att landet använder 12–16 procent av sin samlade produktion för rustningar mot 3–7 procent i väst.

Ur amerikansk synpunkt finns det ingen anledning söka konfrontation med Sovjet. Balansen gäller endast det rent militära området, inte kultur och idéer. De västerländska idéerna sipprar oemotståndligt in i Sovjet, hur mycket statsledningen än gör för att hindra det. Även i Sovjet vill människorna ha rättssäkerhet, möjlighet att själva fatta beslut, identitet och integritet.

Frihet är emellertid ett kulturellt förvärvat begrepp, som det tagit många hundra år att utveckla i Europa väster om järnridån. En sovjetisk lärobok inleder studiet av nationalekonomi med att kommunismen skall jämföras med liv-egenskapen, inte med den västeuropeiska liberalismen. Den slog aldrig rot i Ryssland före 1917.

Marknadsekonomi kan inte införas över en natt. Den bygger i väsentlig grad på kommersiell erfarenhet, tradition och intuition, som det inte går att överföra genom internatkurser. Gorbatjov är hänvisad till att skynda långsamt, trots att det finns pådrivare, som låter publicera sitt manifest i en känd liberal tidning i väst.

Idéinflytandet från öst till väst är praktiskt taget obefintligt. Det finns inget socialistiskt alternativ till den liberala nationalekonomi. Det finns ingen global idéströmning som vill inskränka människornas frihet i kulturella, religiösa eller andra hänseenden.

Den väsentliga motsättningen mellan supermakterna gäller således idéer, inte territorier eller etniska grupper. Utgången bestäms av idéerna, inte av förmågan att utveckla nya vapensystem.

Varför starkt försvar?

Förhoppningsvis kommer den 40 år gamla stabiliteten att bestå ytterligare 20 år. Förhoppningsvis kommer detta att innebära fred i Europa, även om kriget fortsätter längs andra delar av Sovjetunionens gränsmarker, och kanske blossar upp i Centralamerika och Afrika.

Den förskjutning av supermakternas intressen till andra delar av världen, som kan väntas, kan dock komma att innebära att lokala krig blir möjliga även i Europa. Att de västerländska idéerna kommer att segra till sist betyder inte att

friheten fortlöpande är tryggad för de européer, som nu äger den.

Det finns starka potentiella konflikt-härddar i vår omedelbara närhet. Ett lokalt krig kan ställa oss inför militära konfrontationer, sådana att endast våra egna försvarsresurser kan rädda vår frihet. Att vilja upprätthålla ett starkt försvar står således inte i motsättning till tron att konflikten mellan supermakterna till sist kommer att avgöras utan vapenmakt. Vår försvarspolitik bör bygga på den erfarenheten, att i tid och rum begränsade konventionella krig har inträffat i skuggan av supermaktsbalansen, och att sådana krig i framtiden kan komma att beröra även oss.

En annan sak är att offentliga deklamationer måste utgå från att försvarets upp-

Den väsentliga motsättningen mellan supermakterna gäller idéer, inte territorier eller etniska grupper.

gift är att stödja vår neutralitet vid en direkt konfrontation mellan supermakterna. En sådan motivering stör nämligen ingendera parten. Vi kan inte bygga en officiell doktrin på att balansläget rubbas genom en kombination av kinesisk expansion, tyska enhetssträvanden, etniska konflikter inom Sovjetunionen och uppror i Polen.